

ภาษาบาลี ๑ คำ คติธรรมประจำสัปดาห์ “โทสคฺคิ — ไฟ คือ โทสะ”

คำว่า **โทสคฺคิ** อ่านตามภาษาบาลีว่า **โท - สัก - คิ** มาจากคำว่า **โทส** (ความโกรธ ความขุ่นเคืองใจ ความไม่พอใจ) กับคำว่า **อคฺคิ** (ไฟ, สภาพที่แผดเผาจิตใจ) รวมกันเป็น **โทสคฺคิ** แปลว่า **ไฟคือโทสะ, สภาพที่แผดเผาจิตใจคือโทสะ** เป็นคำที่กล่าวถึงสภาพธรรมที่มีจริง คือ โทสะ ความโกรธ ความขุ่นเคืองใจความไม่พอใจ เมื่อเกิดขึ้น ก็ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไม่สบายใจ และแผดเผาให้เราร้อน ตามเผาผลาญจิต อยู่ไม่เป็นสุข แผดเผาไม่ใช่เฉพาะชาตินี้เท่านั้น ตราบใดที่ยังไม่สามารถดับโทสะได้ ก็ยังเป็นผู้ถูกแผดเผาด้วยโทสะ ถ้าสะสมมีกำลังมากขึ้น ก็จะทำให้การประทุรร้าย เบียดเบียน ฆ่าผู้อื่นได้ เป็นกรรมฝ่ายที่ไม่ดีโดยส่วนเดียว ไม่นำมาซึ่งประโยชน์ใดๆ เลยแม้แต่น้อย ซึ่งจะเป็นผู้ประมาทกำลังของกิเลสไม่ได้เลย ข้อความจาก อัฐฐสาสนี อรรถกถา พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณีปกรณ์ ได้อธิบายความหมายของโทสะไว้ว่า

“ที่ชื่อว่า **โทสะ** โดยอรรถที่เป็นธรรมที่ประทุรร้าย หรือ เป็นเหตุให้ประทุรร้าย
โทสะ นั้น มีความดุร้าย เป็นลักษณะ รวากับอสรพิษที่ถูกตี
มีความกระสับกระส่าย เป็น**ระส**(กิจ) รวากับถูกวางยาพิษ
มีการประทุรร้ายเป็นอาการปรากฏ รวากับข้าศึกศัตรูที่ได้โอกาส
มีวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความอาฆาต เป็นเหตุใกล้ให้เกิด”

สิ่งที่มีจริง ๆ เป็นธรรม ไม่ว่าจะกล่าวถึงเรื่องใด ล้วนแล้วย่อมไม่พ้นไปจากธรรม แม้แต่ในเรื่องของโทสะหรือความโกรธ สามารถที่จะเกิดได้กับทุกบุคคลตราบใดที่ยังไม่ได้ดับโทสะได้อย่างเด็ดขาด ถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล เมื่อได้เหตุได้ปัจจัย โทสะก็เกิดได้ เป็นธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น

ปกติในชีวิตประจำวัน แต่ละบุคคล ล้วนมีอกุศลมากด้วยกันทั้งนั้น ทั้งความติดข้องยินดีพอใจ ความโกรธ ความขุ่นเคืองใจ ความไม่พอใจ ความริษยา เป็นต้น แต่ถ้ามองถึงที่จะต้องล่วงออกมาเป็นทุจริตกรรมประการต่างๆ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นนั้น ขณะนั้นแสดงให้เห็นถึงกำลังของกิเลสว่ามีมากอย่างยิ่ง

การที่บุคคลมีความประพฤติไม่ดี สร้างความเดือดร้อนให้เกิดแก่ผู้อื่นนั้น แท้ที่จริง ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนเลย แต่เป็นเพราะกิเลสที่มีกำลังเกิดขึ้นทำกิจหน้าที่เท่านั้น จึงเรียกว่าเป็นบุคคลผู้มีความประพฤติไม่ดี เมื่อพบเห็นหรือได้ทราบถึงความเป็นไปของบุคคลผู้ประพฤติไม่ดีเช่นนั้น จึงไม่ควรที่จะเพิ่มกิเลสให้กับตนเองด้วยการไปโกรธหรือผูกโกรธเขา เพราะขณะที่เราโกรธเขา ก็เป็นอกุศลของเราเอง และที่สำคัญไม่ควรมองข้ามคือ **เคยโกรธใคร เคยเกลียดใคร คนนั้นไม่ติดตาม**

เราไปในภพหน้า แต่ความโกรธของเราติดตามไป เพราะเหตุว่า ขณะที่โกรธ มุ่งร้ายต่อผู้อื่นนั้น เป็นอกุศลของตนเองเท่านั้น ตนเองเท่านั้นที่ถูกอกุศลครอบงำ

ตามความเป็นจริงแล้ว บุคคลผู้ควรโกรธ ไม่มี จะเห็นได้ว่าไม่มีคำสอนในทางพระพุทธศาสนา แม้แต่บทเดียวที่สอนให้โกรธ สอนให้โกรธตอบ หรือสอนให้เป็นอกุศลแม้ว่าจะเล็กน้อยก็ไม่มี มีแต่คำสอนเพื่อความเจริญขึ้นของกุศลธรรมประการต่างๆ ขัดเกลากิเลสซึ่งเป็นความไม่ดีทั้งหลาย จนกว่าจะสามารถดับได้จนหมดสิ้น

เป็นที่น่าพิจารณาจริงๆ ว่า โทสะเป็นไฟที่แผดเผาจิตใจ เป็นข้าศึกภายในที่ประทุษร้ายทันทีที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นอย่างนี้มาตลอดระยะเวลาอันยาวนานในสังสารวัฏฏ์นั้น ความเป็นจริงแล้วเราไม่ได้ถูกใครประทุษร้ายเบียดเบียนเลย นอกจากโทสะซึ่งเป็นสภาพที่ประทุษร้าย ซึ่งเป็นกิเลสของเราเอง สำหรับโทสะที่ว่า เป็นข้าศึกภายในที่ประทุษร้ายทันทีที่เกิดขึ้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า ไม่มีอะไรที่สามารถที่จะกันข้าศึกนี้ได้เลย ถ้าจะพิจารณาแล้วข้าศึกภายนอกยังมีบ่อมปรการเป็นเครื่องกัน มีอาวุธต่างๆ เป็นเครื่องกัน แต่ว่าโทสะซึ่งเป็นข้าศึกภายใน เกิดขึ้นเมื่อใดประทุษร้ายทันที หนีไม่ทัน เพราะเหตุว่าไม่มีเครื่องกันเลย

เมื่อเป็นเช่นนี้ สำหรับบุคคลผู้มีปัญญา ท่านย่อมเห็นโทษของโทสะ เข้าใจว่าโทสะเป็นอกุศลธรรมที่พึงละ ไม่ควรพอใจ ไม่ควรยินดีที่จะโกรธต่อไป เพราะเหตุว่าความโกรธแม้เพียงเล็กน้อยๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เมื่อสะสมมากขึ้นก็อาจจะถึงขั้นผูกโกรธ พยาบาท เกลียดชัง แค้นเคืองที่จะเป็นเหตุให้เกิดการประทุษร้ายเบียดเบียนผู้อื่นทั้งทางกาย หรือทางวาจาในภายหน้าได้ ซึ่งไม่เป็นผลดีทั้งแก่ตนและผู้อื่นเลย

ดังนั้น พระธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง เป็นเครื่องเตือนที่ดี แม้อกุศลพระองค์ก็ทรงแสดงเพื่อให้เห็นอกุศลตามความเป็นจริง พร้อมทั้งทรงแสดงโทษไว้ด้วย เตือนให้ไม่หลงผิดไปในทางที่ไม่ดี แต่ให้ตั้งมั่นอยู่ในกุศลธรรมทั้งหลาย จึงควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาและน้อมประพฤติปฏิบัติตามด้วยความจริงใจ เพราะการได้เข้าใจพระธรรม ไม่มีความเสียหายเลยแม้แต่น้อย มีแต่ประโยชน์เท่านั้น นำมาซึ่งคุณความดีทั้งหลายทั้งปวง คล้อยตามปัญญาที่ค่อยๆ เจริญขึ้น.

[ชมรมบ้านธัมมะ มศพ. : www.dhammahomefellowship.com, โทร . ๐๘๕- ๖๒๑๗๑๐๖]